

Adalékok Mátyás király tudósainak és Itália humanistáinak kapcsolatrendszeréhez

Leonardo da Vinci ajándéka Mátyás király születésnapjára címmel jelent meg az Aracs 2018 márciusi számában Prokopp Mária művészettörténész, egyetemi tanár írása, amelyben a „nagy magyar uralkodó egyik születésnapjára ünnepe” azon „szereplőjének beszámolóját” ismertette, aki „nem kisebb személyiség volt, mint az ünnepeltet személyesen köszöntő” Leonardo da Vinci (1452–1519). Leonardo da Vinci „festészetéről szóló traktusának 27. fejezetében”, majd az ezt követő 28. fejezetében írottak kapcsán Prokopp Mária az alábbi megállapítást fogalmazta meg: „Leonardo írásában” a „jelenet közvetlen élményt sugalló előadása” valójában „kétségtelenné teszi, hogy a Mátyás király születésnapján köszöntők között” e nagyszerű itáliai polihisztor, festőművész is ott volt, és „maga Leonardo da Vinci” az, aki a „Mátyás kedveséről készült képet adja ajándékba a királynak”. „Leonardo olyan

közvetlen kapcsolatban állt Mátyás királlyal, még az uralkodónak a nápolyi királylánnyal, Aragóniai Beatrixszal kötött 1476. évi házassága előtt, hogy részt vehetett Budán, a királynak ajándékot adók sorában a születés- és névnapjára ünnepségen.” (1) Mátyás király és magyar műveltségi köre itáliai kapcsolatrendszerének kimagasló jelentőségére mutatott rá Prokopp Mária a fenti írásában, és e körben Leonardo da Vinci volt a legkiemelkedőbb reneszánsz ember! „A Firenzétől mintegy 30 kilométernyire fekvő Vinci városka szélén lévő Anchiano nevű tanyán 1452. április 15-én egy egyszerű parasztlánynak fiúgyermeké született, aki a keresztségben a Leonardo nevet kapta. Az előkelő apának eszébe sem jutott gyermeke anyját feleségül venni.” Leonardo da Vinci apja, „Ser Piero da Vinci 1468-ban Firenzébe költözött”, a „szépen rajzoló fiát pedig Andrea del Verrocchio mesterhez adta tanulásra”. (2) Verrocchio és Le-

onardo da Vinci kapcsán az alábbi adalékokra érdemes utalnom. „*Andrea del Verrocchio (eredeti neve Andrea di Michele di Francesco de' Cioni), (1435, Firenze – 1488, Venece) olasz szobrász, ötvös és festő.*” „*A művészeti ismeretekre Giuliano di Verrocchio firenzei ötvösmester tanította. Az ő nevét vette fel Andrea a mestere iránt érzett hálából.*” (3) Leonardo da Vinci „*nevét Mátyás királlyal többször együtt említik, mert a magyar uralkodó részére Lorenzo de Medici két bronz domborművet rendelt Verrocchiótól.*” (4) Leonardo da Vinci polihisztor volta kapcsán indokolt megemlíteni térképrajzoló tevékenységét is. „*Alessandro Vezzosi professzor, a firenzei Museo Ideale igazgatója feltárta és dokumentálta Leonardo da Vinci életművének magyar vonatkozásait:* „*részletesen elemezte Leonardónak a magyarországi gyűjteményekben lévő alkotásait*”, majd bemutatta „*azokat a dokumentumokat is, amelyek bizonyítják*”, hogy „*az itáliai reneszánsz festőfejedeleme*” alaposan „*ismerte, számon tartotta országunkat*”, Mátyás király Magyarországot. Fontos megjegyezni: „*azokat a térképeket, amelyeken Leonardo lerajzolta Magyarországot, a Kárpátok vonulatát, a Duna folyását*”. (5) A fenti térképkészítés kapcsán figyelemre méltók a következő adalékok is, melyek a XV. századi Magyarország történelmi jelentőségére mutatnak rá a reneszánsz világ görög műveltségi alapjainak tükrében, és e körben legelsőként a görög Manuel Khrüszolorasz említendő meg! A középkori görög állam (330–1453) egyedülálló művelődéstörténeti jelentősége vonatkozásában érdemes utalnom a konstantinápolyi görög tudós, Manuel Khrüszolorasz (1355–1415) tevékenységére, aki hatalmas műveltségi hatást ért el Itáliában a XIV. század végétől! Itáliában „*Ptolemaiosz Geográfijának újrafelfedezése*” azzal kezdődött meg, hogy ezen „*elfeledett kézirat egy bizánci tudós, Manuel Chrysoloras poggyszájában Konstantinápolyból került Európába*”. „*Chrysoloras 1396-97-ben, görög tanárként érkezett Firenzébe, a Geográfia egy volt a magával hozott számos kézirat közül.*” „*Ptolemaiosz Geográfijának*” a jelentősége kapcsán kiemelendő, hogy e mű a „*földrajzi helyek szélességi és hosszúsági adatait tartalmazó*”, vagy „*legalábbis annak tűnő adatsorai a rendteremtés ígéretét hordozták a különböző földrajzi szöve-*

gek ellentmondásaiba belefáradt humanisták számára”. „*Ptolemaiosz Geográfijának*” az elterjedésében „*nem kis szerepet játszott a lefordítását követő évtized világpolitikai jelentőségű eseménye, az 1414-1418 között lezajlott konstanzi zsinat*”. „*Az egyház megreformálásának, az egyházszakadás megszüntetésének céljából összehívott zsinatra összesereglettek Európa legképzettebb tudósai: több száz egyetemi grádussal, vagy doktori címmel rendelkező, tudására büszke személy, valamint a legbefolyásosabb egyháziak, a teljes hierarchia képviselőiben: bíborosok, érsekek, püspökök, apátok és követik.*” A teológiai doktor „*Pierre d'Ailly, a párizsi egyetem egykori kancellárja, cambrai-i püspök*” hatvanévesen, 1411-ben lett bíboros, aki a Konstanzban zajló „*zsinati tárgyalásokon fontos szerepet játszott*”. A Pierre d'Ailly által „*1410-ben összeállított Imago Mundi*” a „*kor leghíresebb művei közé tartozott*”. „*Az Imago Mundi tulajdonképpen nem volt több egy nagyszabású kompilációnál, a bíboros az ókor és a középkor klasszikus szerzőire alapozva, általában tartózkodva saját véleménye kinyilvánításától, egyszerűen számba vette kora földrajzi ismereteit.*” D'Ailly „*Európája változatlanul 10 részre oszlott: Alsó-Szkitiára, Germániára, Moesiára, Trákiára, Görögországra, Pannóniára, Isztriára, Itáliára, Galliára és Hispániára; Észak-Európa – amelyet egyébként természetesen ismert – mintha nem is létezett volna*”. (6) Manuel Khrüszolorasz (1355–1415) görög tudós művelődéstörténeti jelentősége kapcsán fontos rögzítenem, hogy 1397-ben az ő Itáliába költözése jelentette a reneszánsz műveltségi világának megszületését. E tudósember diplomataként járt Zsigmond király udvarában: együttműködésük legfőbb célja a keresztény egység megteremtése, valamint az európai sorsközösség jegyében való közös fellépés volt Konstantinápoly megvédésében. A fenti összefüggések nyilvánvalóvá teszik, hogy a Konstantinápoly által 11 évszázadon át képviselt görög műveltségi értékvilág egyetemes jelentősége a XV. századi reneszánsz idején nyilvánvaló valóságot jelentett Itáliában és Magyarországon is! A fentebb ismertetett művelődéstörténeti adalékok okán indokolt szólnom a magyar Hunyadi nemzetség dicsőséges uralkodója, igazságos Mátyás király reneszánsz minőségéről és a nemzet-

közi szintéren való fellépésének jelentőségéről; valamint az ebben kiemelkedő tevékenységet végző XV. századi itáliai görög tudósok múlhatatlan szerepéről is. Mátyás király egyetemes jelentőségű reneszánsz világát a hungarológia és a bizantinológia alapvetéseinek és a középkori magyar–görög művelődéstörténeti értéktárnak a fényében is indokolt elemezni. E körben a Corvina-könyvtár görög adalékai és a Mátyás-kor magyar tudósainak görög kapcsolatrendszerei elsőrendű fontosságúak, melyeknek előzményei Zsigmond király uralkodásának első szakaszában, a XIV. század végén alapozódtak meg. A XV. századi itáliai görög tudóskör eszmetörténeti jelentősége leginkább abban a tekintetben közismert a filhellén műveltségi látásmóddal bíró kutatói körökben, hogy sikeres és látványos műveltségi tevékenységük révén az évezredek átívelő hellén műveltség gyöngyszemei az alapot jelentették Európa reneszánsz csodáinak megteremtéséhez. A korabeli magyar–görög műveltségi kapcsolatok személyes összefüggései okán kiemelendő, hogy Konstantinápolyban Khrüszolorasz tanítványa lett Guarino Veronese (1374–1460), aki aztán mestere volt Janus Pannoniusnak. Reneszánsz magyar költőnk itáliai görög kapcsolatrendszere jegyében fontos emlék az is, hogy Ioannész Argyropoulosz (1415–1487) versben köszöntötte magyar poétánkat. Janus Pannonius és Theodórosz Gazész (1398–1478) kapcsolata pedig azért lényeges adalék, mert e neoplatonista itáliai görög tudós unokatestvére, Andronikosz Kallisztosz (1400–1476) hatalmas görög kéziratgyűjteménnyel rendelkezett, Európa számos országába elutazott, és ezen műveltségi küldetésében Besszarion bíboros támogatását is élvezte. A fenti személyes kapcsolatok jelentősége okán fontos utalnom arra is, hogy a neoplatonista Gemisztosz Pléthón és tanítványa, Besszarion (1403–1472) az uniós zsinatok során kimagasló műveltségi tevékenységet fejtettek ki még Zsigmond király időszakában. Mátyás király könyvtára kapcsán kiemelendő a Besszarion-kódex jelentősége is, hiszen e kötet Besszarion bíboros legnevezetesebb munkáit tartalmazta, melyek az egyházi unió kérdéskörét ölelték föl. Besszarion évtizedeken át folytatott keresztény egységtörekvései jegyében fontos megemlítenem, hogy ezen unió előkészítése, elérése céljából

1434-ben Budán jártak Izidórosz, Demetriosz Palaiologosz és Ioannész Diszphatosz, akik a többi között tárgyalásokat folytattak Bothos András temesi gróffal. Pár évvel később az uniós okmányt görög nyelven (Pléthón tanítványa) Besszarion olvasta föl; majd ezt követően Giuliano Cesarini bíboros latinul is felolvasta ezen okiratot. Giuliano Cesarini volt az, aki elkísérte Hunyadi Jánost a várnai csatába, és a vereség következményeként végzett vele a török 1444 novemberében.

Pléthón tanítványa volt Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész (Athén, 1420-as évek – 1490) görög történetíró is, aki 1480 táján írta meg az *Apodeixis historiön* (*Történeti ábrázolás*) című 10 kötetes történeti munkáját: Magyarországot, Erdélyt, Zsigmond magyar királyt, Hunyadi Jánost és fiát, Mátyás királyt is megemlíti könyvében. Testvére, Demetriosz Khalkokondülész mintegy négy évtizeden át oktatott az itáliai egyetemeken: műveltségi életútjának legfőbb célkitűzése a keresztény egység megteremtése és Konstantinápoly felszabadítása volt. Demetriosz Khalkokondülész tanítványa volt Theodórosz Gazész, aki kiváló kapcsolatban állt Janus Pannonius magyar humanistával. Demetriosz Khalkokondülész tanítványa volt Ioannész Laszkarisz, aki Argyropoulosz utódként 1479-től Firenzében görög irodalmat oktatott. Ioannész Laszkarisz és a krétai tudósok, Demetriosz Damilasz és Mikhael Aposztolész műveltségi kapcsolatai külön is kutatóképesek. A Khalkokondülész testvérekről kiemelendő, hogy erősen élvezték Besszarion (1403–1472) támogatását. A XV. századi itáliai görög tudóskör legkiemelkedőbb központi személyisége, vezéralakja volt Besszarion bíboros, aki évtizedeken átívelő műveltségi és közéleti tevékenysége révén valójában Európa első diplomáciai hatalmassága lett. Életművének magyar vonatkozásai kimagasló jelentőségűek a Hunyadiak idején! Különösen igaz ez Mátyás király korszakában, melynek magyar államhatalmi, diplomáciai és műveltségi értékvilága számos tekintetben mutatja föl a görög kapcsolatrendszer jelentőségét. A fentiek alapján indokolt rögzítenem, hogy valódi és igen erőteljes műveltségi és diplomáciai együttműködést felmutató személyes kapcsolatrendszer teremtődött Mátyás király magyar

tudósai és a XV. századi itáliai görög tudóskör személyiségei között. A műveltségi eredmények terén nyilvánvalóan a Corvina-könyvtárral összefüggő adalékok a legfontosabbak; ám e mögött valójában azt a magyar–görög diplomáciai együttműködést indokolt meglátni, amely az egész Európát műveltségi szinten átszövő a XV. századi itáliai görög tudóskör tevékenysége révén teremtődött meg. E művelt görög kör számára Mátyás király korában a legfőbb közösségi célkitűzés a kereszténység egysége jegyében Konstantinápoly felszabadítása volt.

A fenti kitérő után térjünk vissza Leonardo da Vinci további magyar vonatkozásaira! A fentebb már említett „Alessandro Vezzosi professzor, a firenzei Museo Ideale igazgatója feltárta és dokumentálta Leonardo da Vinci életművének magyar vonatkozásait”, és (a többi között) „feltárta a kutatás, hogy Leonardo motívumai jelennek meg egy farkashidai palota kerámiapadozatán”. (7) 1982-ben „Fehérné Tóth Rózsa, az MTA Művészettörténeti Kutatócsoportjának tudományos munkatársa” a következőt nyilatkozta Mátyás király jelentőségéről: „Még Leonardo da Vinci is írt róla: „Ez olyan király, ami a művészetnek kell!«”. (8) Ráadásul évtizedeken átnyúló és a korabeli Itália és Magyarország kiemelkedő kapcsolatrendszerére rámutató személyes értékvilágról van szó, melyre az alábbiak is jó példával szolgálnak! „1450 körül az Este hercegnek udvarában dolgoztak Michele di Nicolo Ongaro és Giorgio Domenico Ongaro.” Ludovico il Moro „milánói fejedelem Mátyásnak megküldte Leonardo egy Mária képét”. „Mátyás behatóan foglalkozott a festészettel; amit bizonyít Leonardo Da Vinci, korának legnagyobb festőművésze, aki a festőművészeihez írt értekezésében közli Mátyás király egyik elmefuttatását, melyben bizonyítja”, hogy „a festőművészet magasabban áll, mint a költészet”. (9) Leonardo da Vinci kapcsán fontos művészettörténeti emlék a „Mátyás király számára festett Madonna” (ám ez sajnos „nincs már meg”). (10) „Alessandro Vezzosi professzor, a firenzei Museo Ideale igazgatója” a kutatása révén rámutatott arra is, hogy a „barátai és tanítványai révén Leonardo kapcsolatban állt Mátyás udvarával, s hogy egy Madonna-képet is festett a királynak”. (11) Mátyás király és Leonardo da Vinci személyes kapcsolata azon adalékokban is tetten érhető,

melyek e hírneves polihisztor baráti és tanítványi körével kapcsolatosak. Attavante degli Attavanti „Mátyás királyunknak is dolgozott és legszebb korvináinknak díszítője” volt. (12) Leonardo da Vinci barátja, Attavante degli Attavanti (1452–1517) firenzei miniátor korának egyik legnagyobb mestere volt a kódexkészítésnek. „Cod. Lat. 345. Damascenus, Iohannes: Sententiae - Anselmus Cantuariensis: Opera 1485-1490 között. Firenze, Pergamen. A kötet Damaszkuszi Szent János (+760 k.) és Canterbury Szent Anselm (+1109) teológiai értekezéseit tartalmazza. Mind a tartalommutatóban, mind a jobb oldali címlap keretdíszében Mátyás emblémái (éggömb, kova és tapló, sárkánykígyó, hordó, méhkas, gyűrű) láthatók. Az iniciáléban ábrázolt alak a szerzőt hivatott megjeleníteni, a keretdíszben azonosítatlan portrékat látunk. Az illuminátor, Attavante degli Attavanti (+1520/25) korának egyik legnevesebb firenzei mestere volt. Mátyás könyvtárából mintegy 30 kódex maradt fenn, amelyek tőle, illetve műhelyéből származnak. A Damascenus-corvina címlapján az Attavante által festett kódexek minden jellegzetessége fellelhető.” (13) A magyarországi reneszánsz könyvtárvilág kapcsán magyar főpapjaink itáliai kapcsolatrendszere külön is kiemelendő. Vitéz János görög köre okán fontos utalnom Geórgiosz Trapezountiosz és a ciprusi görög Podocataro fivérek jelentőségére. Janus Pannoniust is baráti szálak fűztek e két ciprusi göröghöz, Lodovico és Filippo Podocataróhoz.

Geórgiosz Trapezountiosz leánya egy kiváló magyar humanista tudóshoz és diplomatához ment férjhez; és ekként veje, Kosztolányi György életművének jelentősége külön is kutatandó feladatot jelent az itáliai görögökkel való személyes kapcsolatok terén. Vitéz Jánossal kapcsolatban állt az itáliai göröggé lett, konstantinápolyi Ioannész Argyropoulosz (1410–1487) is. A fentiek jegyében úgy látom, hogy Vitéz János híve, Hangácsi Albert görög kapcsolati körének a feltárása is fontos kutatási feladat.

A fenti adalékok alapján jelentős, hogy „Vitéz János és Mátyás király könyveivel kezdődik nálunk a renaissance-kódexdíszítés kora”, a kódexdíszítés napjainkban is „gyönyörködtet bennünket”, hiszen ez „tudatos, elegáns művészet”. „A duzzadó pompájú keretek is meg vannak tűzdelve alakos képecskékkel, és gyakoriak a na-

gyobb miniatúrák is. Ezeken természetűség, távlat van már, sőt majdnemhogy »levegő« is. A Corvinák díszítői között két egészen jelentős művészegység is volt. Az egyik Florenyben dolgozott Mátyásnak, ez Attavante degli Attavanti, Leonardo da Vinci tanulóhársa és barátja, világviszonylatban is egyike a legelső illuminátoroknak.” „A megmaradt Corvin-kódexek közül mintegy 31, és éppen a legszebbek, került ki Attavante műhelyéből. Műhelyt mondtunk, mert a 31 közül kb. 18-at lehet Attavante kezemunkájának tartani, a többit az ő modorában vagy talán előrajzolásán után tanítványai kiviteleztek. A másik művészegység a király budai másoló-, illumináló- és kötőműhelyének főnöke, Johannes Antonius Cattaneo, milánói dominikánus volt, aki a királytól a madocsai apát címét és javadalmát kapta. A tőle származó miniatúrák közül talán legszebb a Cassianus Corvin-kódex első lapja. Gazdag renaissance-díszű, alul címeres, keretben négy, távlatosan egymásfölätti síkon Cassianusnak és szerzetestársainak életét mutatja be. A szöveg két oszlopban tízsornyi csak ezen a lapon, a többi helyet mind a kép foglalja el.” (14) Ezen XV. századi Cassianus-kódex neve okán és az évezredek átívelő műveltségi kapcsolatok jegyében indokolt rögzítenem, hogy az egy évezreddel korábban élt, Kis-Székelyből származó Kasszianoszt Konstantinápolyban szentelte diakónussá Aranyszájú Szent János püspök. A fenti, évszázadokon átívelő művelődéstörténeti összefüggések körében fontos hangsúlyoznom, hogy az egyetemes kereszténység története szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy a szkíta loannész Kasszianosz (360 körül – 435) összegyűjtötte a keresztény egyházatyák iratait. Kasszianosz ókeresztény íróként is jelentős lett: *A keleti szerzetesek szabályai* (*De Institutis coenobiorum*) címet viselő műve maradandó értéket képviselt minden későbbi szerzetesrend számára. A szkíta Kasszianosz a remeteéletmód értékeit hirdette Remete Szent Pál tisztelete jegyében. Ez éledt újjá a magyar pálos rend XIII. századi megalapítása révén. Mátyás királynak a pálos rend iránt érzett megbecsülését mutatja, hogy dicsőséges magyar uralkodónk a budaszentlőrinci pálos monostor legfőbb támogatója volt! Mátyás király pálosai és az itáliai görög tudóskörök kapcsán kiemelendő, hogy Besszarion bíboros Rómában Akadémiát alapított, erre tekin-

tettel a magyar pálos rend Rómában lévő Collegium Hungaricum intézményének ebbéli személyes kapcsolatrendszere is fontos kutatási feladat. A Mátyás király által oly szeretett budaszentlőrinci pálos monostorban fordította le Báthory László az Újszövetséget magyar nyelvre. Az Újszövetség eredetileg görög nyelven került megfogalmazásra, ami a fordítást végző Báthory László magas szintű görög nyelvtudására utal. De most térjünk ismét vissza Leonardo da Vinci tanulóhársának és barátjának, Attavante degli Attavantinak a kimagasló értéket képviselő művelődéstörténeti jelentőségére! „Üvegszekrényben, zöld lepel alatt fekszik kilenc Korvina a legszebb és legrepresentatívabb darabok, úgyhogy az érdeklődő látogató bármikor megtekintheti őket és elcsodálkozhatik azon a pompán és műizlésen, amellyel Mátyás könyveit ékesítette. A címlapjukra nyitott kötetek a kor legfejlettebb és legraffináltabb ízlését árulják el. A színeknek micsoda pompája ékeskedik ezeken a lapokon! Színek, amelyek annyi viszontagság után, csaknem ötszáz év múlva sem veszítettek semmit élénkségükből, tisztaságukból. A kor legnagyobb szerűbb könyvdíszítő művészeinek, Attavanténak örökbecsű művészete ragyog ki az aranylemezekkel borított első lapok gazdag ornamentikájából.” Meg kell említeni a Budán létező „másoló és könyvdíszítő műhelyt, amelyben korának leghíresebb mesterei dolgoznak, köztük is a legkiválóbb Attavante”. „Könyvtárosa a pármái Taddeo Ugoletto, az olasz reneszánsz egyik legnagyobb alakja, aki páratlan ügyességgel és hozzáértéssel lát hozzá a nagy király gyűjteményének gyarapításához.” (15)

Mátyás király kora napjainkig ható egyetemes értékvilágot jelent, és ez a XX. század első felében még igen jelentős műveltségi diplomáciában is teret nyert! **„NÉPSZÖVETSÉGI MŰVÉSZETI IRODALMI BIZOTTSÁG. MEGBESZÉLÉSEK MEGNYITÓ ÜLÉSE. Ma délelőtt fél tizenegy órakor nyílt meg ünnepélyes keretek között a Nemzetek Szövetsége Szellemi Együttműködési Bizottságának kebelében működő művészeti és irodalmi bizottság budapesti megbeszélése, amelynek tárgya a következő lesz: A humanizmus szerepe a ma emberének kialakulásában.”** „Ugo Ojetti, az olasz királyi akadémia tagja, Olaszország képviselője, a következő beszédet mondotta”: a „reneszánsz első képe, amely el-

jutott Budapestre, a monda szerint Leonardo da Vinci egyik festménye volt, amelyet a milánói herceg Korvin Mátyásnak ajándékozott”. Paul Valéry arról szólt, hogy „a magyar föld termékenysége szellemi téren is igen nagy és hogy a magyar föld gyermekei igen értékes munkával gyarapították az egyetemes kultúrát olyan szellem termékeivel, amely semmilyen más nemzet szelleméhez nem hasonlít”. „Nincs még egy ország a világon, ahol az ókori művelődésnek kézzelfoghatóbb szerepe lett volna, mint Magyarországon.” (16)

Mátyás király és Leonardo da Vinci kapcsolata körében indokolt utalnom e polihisztor egyik tanítványa, Giovanni Antonio Boltraffio (1466–1516) személyére is! A Pallas nagy lexikona a következőket rögzítette: „Boltraffio János Antal olasz festő gazdag milanói családból, született 1467. Miután Foppa és Civerchio régi milánói festőknél tanult, a 90-es évek kezdetén testtel-lelékekkel Leonardo da Vinci tanítványa lett, kit legjobb műveiben a mintázás szabatoságában, fényhatások finomságában és a fölfogás nemes-ségében meg is közelített. Valószínűleg tőle való a budapesti országos képtárban levő Madonna (52. sz.), mely költői felfogásával, gyöngéd színezésével és megható kedvességével e gyűjteménynek egyik legszebb gyöngye.” 1930-ból érdemes idézni a következő híradást: „Budapestre érkezett Paul G. Konody magyar származású műkritikus, aki Horthy Miklós kormányzó részére ajándékot hozott Rothermere lordtól. Az ajándék egy világhírű festmény, Giovanni Antoni Boltraffio Mátyás királyt ábrázoló képe. Boltraffio Mátyás király korában élt és Leonardo da Vinci követője volt. Magyarországon eddig csupán két képe volt. A jelenlegi kép magyar vonatkozásánál fogva felbecsülhetetlen, címe: »Corvinus«.” (17) „Leonardo da Vinci tanítványának”, Boltraffio „egykorú Mátyás király arcképét”, „remekművét” a „királyi palota egyik dísztermében” helyezték el. (18)

1982-ben „Fehérné Tóth Rózsa, az MTA Művészettörténeti Kutatócsoportjának tudományos munkatársa” a következő nyilatkozatot tette Mátyás király jelentőségéről: a „saját korának átlagon felüli műveltségű, entellektüel uralkodója volt, aki széles körű érdeklődéssel fordult a világ felé, és akinek köszönhető volt a hazai reneszánsz műveltség meggyökeresedése”. „Fan-

tasztikus, hogy egy uralkodó ennyire aktívan érdeklődjön a kultúra iránt. Mennyi mindent kellett tudnia ahhoz, hogy iskolákat, egyetemet és kulturált épületeket teremthessen!” „A Mátyás-mítosz külföldön is elterjedt. »Ki a művelt király? Mathiasz!« – így vélekedtek róla sokan a saját, korában, de – a későbbi korokban is.” Mátyás király korában „gyökeresedett meg Magyarországon az összes európai országokat megelőzve a reneszánsz”. A reneszánsz a Kárpát-medencében „királyi akaratból született meg, és ezért is lett udvari művészet”. (19) Az „ifjú Mátyás minden biztonnyal otthonosan mozgott a váradi püspök tudós barátai körében, hallgathatta a görög földről, a török invázió elől menekült tudósok előadásait”. (20) A fenti megállapítások okán fontos hangsúlyoznom a váradi püspök, Vitéz János reneszánsz kapcsolatrendszerének jelentőségét, hiszen a XV. századi magyar főpapok humanista tudós mivoltukban kimagasló személyiségei voltak a reneszánsznak. Hunyadi János kancellárja volt Vetési Albert veszprémi püspök, a később „szent aggastyán” néven emlegetett tudós, akinek görög és latin nyelveken verseket és remek szónoki beszédeket író (és ekként Janus Pannonius által is elismert) unokaöccse, Vetési László veszprémi nagyprépost Rómában Mátyás király követe volt. E körben indokolt utalnom arra, hogy az itáliai görög tudósok által megteremtett neoplatonista kör legfőbb magyar képviselői Janus Pannonius, Báthory Miklós váci püspök, Váradi Péter kalocsai érsek, Garázda Péter, Thelegdi János (Johannes Leontius) és Farkas Mihály voltak. Az itáliai görög Besszarion bíboros neoplatonista körének legkiemelkedőbb tagjai: Mikhael Aposztolész (1422–1478) krétai görög tudós, Demetriosz Damilaszkréta görög tudós, a Mátyás király udvarában tartózkodó Giovanni Gatto (vagy Gatti), Umberto Puscolo (aki Hunyadi Jánosról emlékezett meg az egyik művében), Galeotto Marzio, Antonio Bonfini, Petrus Ranzanus, Taddeo Ugoletto, Nicolo Perotti, Bartolomeo Fonizio (Fontius), Angelo Poliziano (Politianus), Marsilio Ficino. A fenti személyek mind a reneszánsz nagy tudósai voltak, akiknek munkái ma is alapvetést jelentenek a XV. század kutatói számára.

A fenti megállapítás kapcsán indokolt kiemelni hangsúlyoznom a XV. századi itáliai görög

tudósok és művészek egyetemes értékvilágának jelentőségét! „A klasszikus tudományok felledülése a XV. sz. közepén következett be egész Európában. Tulajdonképpen Konstantinápoly elfoglalása 1453-ban adta meg erre az impulzust. Ugyanis a bizánci tudósok, művészek a török uralom elől javarészt az olasz fejedelmek udvaraiba menekültek. Magukkal vitték a görög eredetű kultúrát. A megindult tudományos és művészi élet kapcsán felfedezték a régi műemlékek közül a Laokoont, a belvederi Apollót, azonkívül Pheidias, Praxiteles és Skopas több remekművét. Ráterelődött a figyelem az ókori tudósok műveire és hogy azokat eredetiben olvashassák szükségessé vált a görög és latin nyelvek tanulása. Ilyen előzmények után nem volt véletlen, hogy Bramante, Leonardo da Vinci és más művészek meg tudósok is remekműveket alkottak.” (21)

Mátyás király könyvtára „dicső emléke a humanista műveltségű uralkodónak, aki tudomány-szeretetén kívül igazságszeretetéről is híres volt, s nem véletlenül: a tudomány is az igazságot kutatja”. „A renaissance és a humanizmus igazi megteremtője Magyarországon Mátyás király. A korabeli uralkodók közül is messze kimagaslott a művészet iránti szeretetben és a humanizmus ápolásában. Ennek legszebb bizonyítéka könyvtára, a világhírű Korvina. Művészek, tudósok csodájára jártak a bőrbe, bársonyba, selyembe kötött kódexeknek, amelyek közül nem egyet a kor neves művészeinek (Attavante, Francesco del Chierico) pazar színpompájú díszítményei, iniciáléi ékesítettek. A korvinák nyelve görög és latin, anyaguk – négy papíron készültet kivéve – fiatal állatok bőréből készült fehér pergamen.” (22)

Magyar királyunk 32 esztendő uralma egyetemes értéket jelent napjainkban is: a művelt világ nagyszerű képviselői is immár 6 évszázada csodálattal adóznak reneszánsz uralkodónk Európa kereszténységét védő eredményes hadászati teljesítménye előtt, és főként azelőtt a művelődéstörténeti értékkeremtés előtt is, amely Mátyás királyunk könyvtára és különleges kódexörökséget jelentő műveltségi látásmódja révén teremtődött meg. Magyar műveltségi dicsőségtárunk egyetemes jelentőségét mutatja az, hogy Hunyadi Mátyás király könyvtára 2005-ben felkerült az UNESCO Világemlékezet listájára!

Mátyás király korának magyar főpapjai és a XV. századi itáliai görög tudóskör hatalmas, egész Európát átfogó erőfeszítéseket tettek a műveltségi diplomácia különböző szintjein, hogy a keresztény sorsközösség jegyében közös fellépés valósuljon meg a törökökkel szemben. Konstantinápoly 1453-as eleste után nyilvánvalóvá vált, hogy egész Európa veszélyben van, és mindent meg kell tenni a törökök megállítására. Európa diplomáciatörténetének legkiemelkedőbb korszaka volt ez a kereszténység egysége érdekében való magyar–görög együttműködés, melynek legfőbb közös célkitűzése Konstantinápoly visszafoglalása a kiváló magyar hadsereggel rendelkező Mátyás király által vezetett, egyesített európai haderő felállítására. Megítélésem szerint ez a közös magyar–görög távlati célkitűzés húzódott meg Bécs 1485-ös elfoglalása és az ennek révén nyert erősebb európai befolyás eredményeként kitűzött közbenső cél, azaz a német-római császári cím megszerzése érdekében folytatott magyar hatalmi és diplomáciai törekvések mögött. A fenti célkitűzések valóságát támasztják alá a kortárs Marsilio Ficino azon megállapításai, melyek a XV. századi itáliai görög tudóskörnek a magyar királyba, Hunyadi Mátyásba vetett mélységes hitéről tanúskodnak! Szörényi László írt arról, hogy Klaniczay Tibor „először vázolja fel sikerrel azt a nemzetközi, az európai humanizmus eszközeivel kifejezett elvárás-rendszert, amely meghatározta Mátyás egész diplomáciai és politikai törekvését, vagyis a keresztény európai egységet kívülről fenyegető török veszély és belülről fenyegető huszita eretnokség kettős kihívása ellen föllépő speciális kereszties lovag szerepét”. „Elég a híres elvesztett Mantegna-freskóra gondolnunk a Campo de’ Fiorin, amely Mátyást egy olyan lovagként ábrázolja, aki egyszerre küzd egy szárnyas és egy földön tekerő kígyó vagy sárkány ellen.” Klaniczay Tibor „felismerése a magyarországi egyetemek hiányából fakadó külföldi peregrináció jelentőségének felmérése, és ezen belül a kapcsolatrendszeri háló felrajzolása a közép-európai és nyugat-európai egyetemi központok között”. „Harmadik döntő felismerésének én azt tartom, hogy – noha sokszor direkt források híján, mégis hitelt érdemlően – bemutatja Bessarion bíboros és körének alapvető jelentőségét nem csupán a

platonizmus és a görög tanulmányok magyarországi terjesztése szempontjából, hanem abban is, hogy ez a menekült görög főpap és humanista hogyan igyekezett Mátyás államának a görög területeket is felszabadító messiás szerepét tulajdonítani.” „A »messiás« kifejezés itt kicsit erősen látszik, pedig Klaniczay nyomán tudok hivatkozni Ficino egy levelére, aki azt írja, hogy az ószövetségi atyák ültek úgy várván a Messiást”, mint „ahogy a görög szerzők ülnek a pokolban, vagyis a török uralom alatt, várván, hogy Mátyás majd megváltja őket”: miként „ama régi szentek a Messiást, úgy hívják” a XV. századi görög „bölcsek örökös hangos kiáltással Mátyást, mint Megváltó Mátyást, hogy őket a limbusból, vagy inkább a pokolból a fényre és életre visszavezesse”. (23) A fenti Ficino-level kiválóan érzékelteti, hogy a XV. századi itáliai görög tudóskör mélyen hitt abban, hogy a magyar király, „Mátyás majd megváltja őket” a török hódítástól, és végső soron még Konstantinápoly visszafoglalása is megvalósul az ő életükben. Marsilio Ficino fentebb hivatkozott levele azért lényeges történeti emlék a kor görögségének valóságos Mátyás-képéről, mert e reneszánsz tudós az itáliai görög tudóskör számos tagjával állt kapcsolatban: mesterei közül kiemelendő Argyropoulosz és Geórgiosz Trapezountiosz jelentősége. A fenti itáliai görög emlékek és Magyarországnak a „kereszténység védőpajzsa”-eszményörökség jegyében (évszázadokon át) felvállalt értékvilágára fontos utalnom azon történelmi jelentőségű adaléokra, Mátyás királyunk életszentségére vonatkozóan, mely a székesfehérvári temetési szertartásán hangoztak el! „Ranzano Péter lucerai püspöknek, a tudós férfiúnak, a nápolyi követnek adott az a megbízatás, hogy a szertartás alatt a királyt magasztalja. Dicső tetteiről eléggé ékes és

hosszú beszédet mondott. Az országtanács és az összes főpap helyeslése közben részletesen kifejtette, hogy Mátyás királyt, mint a keresztény világ védelmezőjét, a legyőzhetetlen fejedelmet, s aki a római egyházért mindig hatalmas érdekeket szerzett, joggal a szentek közé kellene iktatni. Hozzájárult ehhez az egész gyülekezet, s a tanács erről határozatot hozott.” (24) A magyarság egésze számára közös ünnepet jelentő idei Mátyás király-emlékév okán fontos megemlékeznünk arról is, hogy 1490 Szent György havában temették el Hunyadi János fiát, Mátyás királyt, akit dicsőséges életútja révén rendkívüli tisztelet övezett a keresztény Európában! Remek alkalmat nyújt az idei emlékév arra, hogy életszentséget képviselő Mátyás királyunkról méltón megemlékezzünk, és ennek jegyében az idén vagy az elkövetkező években egy emléktábla kerüljön fölállításra a korabeli temetési szertartáson elhangzott fenti mondatok feltüntetésével! A korabeli műveltségi összefüggések és Petrus Ransanus jelentősége kapcsán kiemelendő az is, hogy nápolyi követként való ábrázolása megtalálható az egyik Corvina-kódexben.

Zárógondolatként kiemelten hangsúlyozandó, hogy a keresztény sorsközösség és Európa védelme Mátyás király és tudós magyar főpapjai reneszánsz világában alapvetést jelentett. E korszakban az egyetemes értékeket felvállaló magyar–görög kapcsolatok hatották át évtizedeken keresztül a műveltségi diplomácia világát, melynek a hungarológia és a bizantinológia alapvetéseinek és az évszázadokon átívelő középkori magyar–görög művelődéstörténeti kapcsolatok keresztény értéktárainak fényében rendkívüli jelentőséget kell tulajdonítanunk a további kutatások szempontrendszerének meghatározásakor.

Források: (1) Prokopp Mária: Leonardo da Vinci ajándéka Mátyás király születésnapjára. In: Aracs. A délvidéki magyarság közéleti folyóirata. XVIII. évfolyam. 1. szám. 2018. március 15. 64–65. o.; (2) Dr. Tóth István: Pécsi utcák – híres emberek. Leonardo da Vinci. In: Dunántúli Napló. XLIV. évfolyam. 236. szám. 1987. augusztus 28. 6. o.; (3) Andrea del Verrocchio – Wikipédia. https://hu.wikipedia.org/wiki/Andrea_del_Verrocchio – letöltve 2018. április 15.; (4) Dr. Tóth István: Pécsi utcák – híres emberek. Leonardo da Vinci. In: Dunántúli Napló. XLIV. évfolyam. 236. szám. 1987. augusztus 28. 6. o.; (5) Kádár: Leonardo mítosza és aktualitása. In: Nógrád. II. évfolyam. 86. szám. 1991. április 13. 7. o.; (6) Csukovits Enikő: Magyarországról és a magyarokról. Nyugat-Európa magyar-kepe a középkorban. Akadémiai doktori értekezés. Vác–Budapest, 2013. 58., 59–61. o.; (7) Kádár: Leonardo mítosza és aktualitása. In: Nógrád. II. évfolyam. 86. szám. 1991. április 13. 7. o.; (8) Sz. B.: A király akaratából. Újabb kutatások a magyar reneszánszról, Mátyás koráról. In: Dolgozók Lapja. XXXVII. évfolyam. 148. szám. 1982. június 21. 5. o.; (9) Dr. Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében. II. kötet. A középkori orvostudomány. Bp., 1939. 271. o.; (10) Dr. Tóth István: Pécsi utcák – híres emberek. Leonardo da Vinci. In: Dunántúli Napló. XLIV. évfolyam. 236. szám. 1987. augusztus 28. 6. o.; (11) Kádár: Leonardo mítosza és aktualitása. In: Nógrád. II. évfolyam. 86. szám. 1991. április 13. 7. o.; (12) Dr. Szalai István: UTAZÁS. 3.) Évszázadok kincse. In: Dunántúli Napló. XXIII. évfolyam. 222. szám. 1968. szeptember 20. 2. o.; (13) Untitled Document. www.corvina.oszk.hu/corvinas-html/hub1codlat345.htm – letöltve 2018. április 15.; (14) A kőszegi Szent Benedek-rendi katolikus Ferenc József Gimnázium évkönyve az 1942–43. tanévről. Szerkesztette Dr. Saly Arnulf igazgató. Kőszeg, 1943.

36. o.; (15) Vaticana, Laurenzia, Corvinia... Búvárkodás a Magyar Nemzeti Múzeum Korvinái között, amelyek sora egy nagybecsű és értékes darabbal gyarapodott. Mi a történeti becse a most beszerzett Bessarion-Korvinának? A Korvinák arról tanúskodnak, hogy a reneszánszban Magyarország vezető szerepet töltött be a világkultúra fejlesztése terén. In: Prágai Magyar Hírlap. XV. évfolyam. 86. szám. (3935. szám.) 1936. április 12. 9. o.; (16) Magyar Országos Tudósító. 1936. június 8.; (17) Rothermere lord fejedelmi ajándéka Horthy Miklós kormányzónak. In: Békés. LXII. évfolyam. 20. szám. Gyula, 1930. március 8. 2. o.; (18) Magyar Lapszemle. 1930. március 5. 9. o.; (19) Sz. B.: A király akaratából. Újabb kutatások a magyar reneszánszról, Mátyás koráról. In: Dolgozók Lapja. XXXVII. évfolyam. 148. szám. 1982. június 21. 5. o.; (20) Prokopp Mária: Leonardo da Vinci ajándéka Mátyás király születésnapjára. In: Aracs. A délvidéki magyarság közéleti folyóirata. XVIII. évfolyam. 1. szám. 2018. március 15. 67. o.; (21) Dr. Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében. II. kötet. A középkori orvostudomány. Bp., 1939. 270. o.; (22) Kis tudósok kis lexikona. A korvinákról. In: Dunántúli Napló. XIII. évfolyam. 307. szám. 1956. december. 24. 4. o.; (23) Szörényi László: A magyarországi humanizmus-kutatás XX. századi fordulópontjai. In: Omnis creatura significans. Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára. CentrArt Egyesület, 2009. március 25. Szerkesztőbizottság tagjai Kerny Terézia és Tüskés Anna. Szerkesztette Tüskés Anna. Bp., 2009. 402., 404. o.; (24) Bonfini: Mátyás király. Tíz könyv a magyar történetből. Latinból fordította Geréb László. A fordítás munkáját tanácsaival segítette Kardos Tibor. A fordítást ellenőrizte Mezey László. Átnézte Juhász László. Bp., 1959. 165–166. o.

Vuk Karadžić, Krivaja